

Aleksandr Skorobogatov

Portret van een onbekend meisje

Roman

Vertaald uit het Russisch
door Rosemie Vermeulen

Cossee
Amsterdam

Wat is het vreemd om de jaren te tellen die sinds die dag verstreken zijn: het blijken er onverwacht veel te zijn, maar ik vergis me niet. De rekensom, hoe groot ook, klopt wel degelijk.

Ik was dertien, april was net voor de helft voorbij (ik herinner me de datum nog); wanneer ik terugdenk aan die vervlogen kindertijd in de lente, vraag ik me af: als ik nu eens door een wonder, tegen de wetten van het tijdsverloop, de geboorte en de wisseling van de gebeurtenissen in, plots de gevolgen van mijn ontmoeting met haar had kunnen voorzien, wat zou ik dan hebben gedaan? Zou ik dan besloten hebben die ontmoeting te vermijden, mijn verdere levensloop te veranderen, zowel mezelf als anderen te vrijwaren van alle overbodige, verdrietige en gewoonweg vreselijke dingen die deze ontmoeting teweegbracht, van alles wat me jarenlang heeft toegeschenen als geluk, en helaas voor altijd mijn leven heeft bepaald, en niet alleen het mijne?

Misschien wel, alleen werden die gevolgen me niet geopenbaard, werd de tijd niet teruggedraaid, vonden de gebeurtenissen toch plaats en wisselden ze elkaar af volgens de wetten van het hemelse mechanisme, dat zuinig omspringt met wonderen, zelfs in veel dramatischere omstandigheden.

In de zachte gloed van de vroege avondzon stak ze met snelle, lichte passen en gebogen hoofd de binnenplaats schuin over – zo zag ik haar voor het eerst, ze was nog maar pas verhuisd naar ons appartementsgebouw en voor mij had ze nog geen naam –

en enkele uren later ontspoon er zich een spel in ons portiek, zo'n spel waar wij, kortgeleden nog kinderen, eigenlijk al te groot voor waren, maar het weinig vindingrijke lot, ook al was het me in die tijd nog gunstig gezind, kende geen andere manier om ons aan elkaar voor te stellen.

Vandaag kan ik niet meer zeggen wat precies de zin was van het spel en met welke bedoeling twee spelers in het portiek moesten gaan staan – terwijl de rest buiten op de banken zat – en, als ik me niet vergis, vragen moesten bedenken voor de anderen. Wat ik nog wel weet, en zelfs voel, is hoe pijnlijk zoet mijn borst samenknep, hoe mijn adem stokte toen haar handen volgens de regels van het spel de mijne aanraakten: ze had mij uitgekozen, en ik moest met haar mee. Kort daarop keerden we terug, maar dat was enkel de eerste keer zo; toen ik de tweede keer met haar in het portiek belandde, vergat ik niet alleen dat we een spel aan het spelen waren, maar ook dat er op ons gewacht werd.

Op haar knie zat een bruinig korstje van een genezend wondje waar ze mijmerend haar vingers over liet gaan, en ik kon maar niet begrijpen waarom dat wondje me zo opwond, waarom ik mijn blik moeilijk kon afwenden van dat wondje, van haar knie en van haar vingers die ernaartoe gleden, en waarom ik er zo naar verlangde om het wondje aan te raken met mijn lippen, met mijn lippen de warme zachtheid van haar huid te voelen, haar vingers vast te nemen. Maar dit was natuurlijk verschrikkelijk, volkomen ondenkbaar en onmogelijk, het zou dan ook nooit gebeuren, ik zou zoiets nooit durven doen, ik had zelfs niet de moed om een halve stap dichterbij haar te gaan staan, ik zou haar voor altijd krenken, ze zou me voor altijd een schoft vinden, ze zou meteen weggaan en me nooit meer willen zien, sterker nog, ze zou vol weerzin aan me denken, en mijn hart zou hoe dan ook uiteenbarsten: ofwel wanneer ik haar zou aanraken, ofwel wanneer ze zou weggaan.

We liepen terug naar buiten toen het al aardedonker was (iedereen was weggegaan zonder te wachten tot we terugkwamen), en we hadden blijkbaar de hele lange avond in het portaal staan praten over dingen waarover je praat wanneer alles wat ertoe doet bijvoorbeeld zo'n wondje is dat ze had overgehouden aan een valpartij tijdens een of ander kinderspel, of de omtrek van haar fijne lippen, een korte zucht waardoor haar borst lichtjes omhoogging, haar stille stem, de blik in haar donkere ogen, en het er helemaal niet toe doet wat er gebeurt in de vreemde wereld om ons heen.

De volgende ochtend vonden er lessen plaats op school, en daarna ging ik meteen naar haar toe, zonder eerst langs huis te gaan. Het was een dag waarop de zon fel en doordringend scheen, en dat is geen spel van een plasticine geheugen dat moeite doet om boven elke gelukkige dag uit een ver verleden een binnengesmokkelde zon te laten verrijzen, die zo stralend en voor onze contreien zo ongebruikelijk is, dat je zo ook wel ziet hoe vreemdsoortig ze is. Ik belde aan, en ze deed open. Om een of andere reden verbaasde het haar dat ik naar haar huis was gekomen terwijl we elkaar pas de vorige dag hadden ontmoet. En mij verbaasde het dat ze in één dag tijd de kans had gezien om te veranderen, nog prachtiger te worden. En hoewel mijn adem opnieuw stakte van verrukte opwinding, was ze me al zo vertrouwd, dat ik het gevoel had dat ik haar al jaren kende. Ze kwam het trappenhuis in gelopen, ging enkele treden naar boven en bleef zo boven me staan dat het zonlicht uit het portieraam op haar rug viel, en haar haar flikkerde op alsof er levend goud rond haar hoofd straalde, op haar schouders viel, achter haar rug stroomde. Dat alles herinner ik me nog alsof het nu gebeurt – de opwinding, de vreugde, en al die zonneshijn die me jarenlang zou verblinden; het was een tijd waarin het leven me het ene geschenk na het andere gaf, en er, zo leek het wel, niets, helemaal niets voor in ruil vroeg.

Algauw, na enkele dagen tijd, was ik zodanig gegrepen en in beslag genomen door onze liefde, dat alle andere gebeurtenissen uit mijn late kindertijd overgingen in een andere, aanzienlijk minder belangrijke dimensie: ze bestonden wel, ik nam er zelfs deel aan, en de meest aandachtige, diep nadenkende en ervaren toeschouwer zou me niet uit de rij leeftijdsgenoten kunnen pikken en me determineren op basis van mijn leven in een andere wereld – en toch was dat precies wat er gebeurde: iedereen werd een vreemde voor me, en alles werd onnodig voor mij, alles behalve zij. Niemand van mijn vrienden had er ook maar een flauw benul van hoe snel we alle mogelijke grenzen, alle beschermende versperringen en verdedigingsconstructies overstaken die een verenigd toezichtcomité van het lot op de weg van onze vroege, te onstuimige liefde had gezet, hoe snel onze liefde helemaal volwassen werd, hoe snel we zo dicht naar elkaar toegroeiden, zoals dit zelden of waarschijnlijk nooit gebeurt tussen mensen – zo dacht ik, en dat was niet het enige waarin ik me vergiste.

De avondzon zakte achter het huis, en daarachter liep de weg die we over moesten om de straatjes in te gaan langs de bloeiende tuinen in de richting van de verre meren, waar we in het begin vaak kwamen. De richting op zich deed er niet toe, wat ons aantrok waren verlaten plaatsen die me massa's geluk beloofden omdat ik dicht bij haar was tussen de bescheiden landschappen van onze contreien; we konden elkaar bijna onbepikt zien bij de deur in het trappenhuis; in het begin mocht ik zelfs bij haar thuis komen wanneer haar ouders er niet waren.

Onze wandelingen leidden ons in drie richtingen: het bos, dat we na een minuut of tien lopen al bereikten, een echt bos met alles erop en eraan; de vijvers en op weg erheen de industriële landschappen – bedrijven en fabrieken die hier op het vreemde af talrijk aanwezig waren – en tot slot het arme, in alle opzichten

naargeestige deel van onze wijk met gelijkvloerse gebouwen dat haar oorspronkelijke landelijke trekken had behouden; de denkbeeldige grens ervan was de school die ik bezocht.

In het begin kon ik nog enkele dagen na elkaar zonder haar leven, en soms zelfs langer – laten we zeggen dat ik niet stierf of gek werd toen ze die eerste zomer op kamp werd gestuurd, iets wat een jaar later zeker wel het geval zou zijn, maar ik overleefde het en wist me te handhaven, hoewel ik mezelf opvrat bij de gedachte dat ze in het kamp weleens haar oog zou kunnen laten vallen op iemand anders – maar kort daarop, tijdens onze eerste herfst samen, moest ik haar echt elke dag zien, en als het kon nog veel vaker.

Haar terugkeer uit het kamp viel samen met het kwellende vooruitzicht dat de lessen op school weer zouden beginnen. In die tijd had ik lang haar (in een iets vroegere kindertijd had ik ervan gedroomd om een indiaan te zijn) en was dat in de mode, maar ik werd gedwongen om het te laten knippen: dat idiote mens van een conrector was al enkele keren in de klas komen foeteren, ik werd bij de directeur geroepen, ze belden mijn moeder op – al die drukte om niets, door die ziellose wezens zonder een greintje fantasie, humor of zelfstandigheid, niet in staat een naaste te begrijpen, ook al was die naaste maar een schooljongen, veroordeeld tot tien jaar studie in een school van het algemeen vormende type.

Ik ging naar een kapperszaak waar een meisje werkte dat er op een handige manier voor kon zorgen dat de lengte van mijn haar er toch acceptabel uitzag voor school, zonder al te veel weg te knippen: kortharigen waren ofwel voorbeeldige leerlingen (maar dat had geen enkel nut: het schoolregime was niet van plan om ze vervroegd vrij te laten wegens goed gedrag), ofwel mensen die onvolwaardig leken, gespeend van elk natuurlijk gevoel voor schoonheid.

Bij de kapper wachtte me een ontgoocheling: het juiste meisje was er niet, haar plaats was ingenomen door een profane kapster wie het geen moer kon schelen wat naar mijn normen een toelaatbare haarlengte was. In een oogwenk was mijn haar zo kortgeknipt dat ik, toen ik met mijn halfblinde ogen in de spiegel keek en daarna bij de kapper naar buiten stapte en naar mijn weerspiegeling in de winkelruiten keek, geen haartje meer op mijn hoofd kon onderscheiden; het was wel voelbaar, op de tast, maar het was monsterlijk kort. Het kale gedrocht liep door de stad in de richting van zijn huis, waar Katia zo goed als zeker met vriendinnen zou rondhangen bij het portiek. Ik nam de bus niet, maar begaf me te voet naar ons huis. Binnen een halfuur verandert je haarlengte nauwelijks, maar daar hoopte ik ook niet op: in mijn wanhoop bedacht ik alleen maar dat ik een ontmoeting met haar moest zien te vermijden. Toen ik om de acht verdiepingen hoge wolkenkrabber in de kleur van verveling was gelopen, liep ik onze wijk in, terwijl ik het naargeestige deel ervan links van me liet liggen. Zo kwam ik langs de school. Door de tuinen kroop ik naar het portiek. En ja hoor: haar stem was boven de rest uit te horen, en ik kon het niet over mijn hart verkrijgen om mijn weg voort te zetten en haar in deze schandelijke toestand onder ogen te komen. Tot het bijna donker was, liep ik in rondjes door de eentonige straten van onze wijk en koos de meest uitgestorvene uit. Pas toen ik zeker wist dat Katia weg was, rende ik naar het portaal – om haar tot mijn verbijstering op het bankje te zien zitten, zo ontroerend, eenzaam achtergebleven om op mij te wachten. Ik zei nauwelijks dag, keerde mijn verminkte hoofd amper naar haar toe, vloog het portiek in en galoppeerde de trap op naar de tweede etage, en als ik daarna niet zat te janken, opgesloten in de badkamer voor de spiegelplank, dan kwam dat zeker niet omdat ik niet wanhopig genoeg was. Hoelang moest ik me thuis verstoppen om haar niet onder ogen te hoeven komen? Een maand, of twee? Dat is bijna de helft van

een leven, in die tijd zou ze vergeten wie en wat ik ben, hoe ik eruitzie en hoe ik heet! Mijn lieve moeder troostte me zo goed ze kon, maar vooral mijn reflectie in profiel, dat ik opbouwde met behulp van twee spiegels, liet me geen enkele hoop: het mooiste meisje van de school, ze zou niet meer van me houden!

Maar de dag erna, toen ik Katia ondanks alle voorzorgsmaatregelen toch tegen het lijf liep, was ik verbijsterd door de diepte van haar liefde: ze zei dat ze me zo ook best knap vond, en dat dit ongewone kapsel me wel stond, en nog van alles... Toen we 's avonds na een lange boswandeling terugkeerden via de woestijnen, begroeid met grassoorten die noch ik, noch de wetenschapper kende en die ons vervulden met een sterke, scherpe, erg aangename geur, hield ze even de pas in en zei ze dat ik er met mijn nieuwe kapsel in profiel zelfs nog beter uitzag. Ik vroeg me af wanneer mijn moeder met haar contact had gezocht, of was het onmogelijke echt gebeurd en vond ze het niet walgelijk om me zo te zien, gekortwiekt tot op mijn hersens?

Nadat ik haar naar huis had gebracht, bleef ik nog tot laat rondhangen met wat schoolvrienden, en op de terugweg naar huis bleef ik staan voor de ramen van haar appartement die vanbuiten bedekt waren met dikke hoge struiken; ik keek om me heen en ging de voortuin in, onwillekeurig mijn adem inhoudend, alsof ik iets misdadigs of slechts deed – en juist op dat ogenblik ging het licht in haar kamer aan. Zonder te merken dat het raam enkel was afgesloten met tulen gordijnen, die net doorzichtig genoeg waren om haar schaduw op de lichte stof te kunnen onderscheiden, trok Katia haar bloesje over het hoofd, en mijn hart vergat te kloppen: ik zag haar borst, speciaal voor mij lieflijk, zacht en nauwkeurig afgetekend, met de fijne nuances van de schaduw op de half doorzichtige stof.

Het licht ging uit.

Het kloppen van mijn hart kwam opnieuw op gang, door een zwakke windvlaag begonnen de struiken te ruisen, onder

het balkon liep een kat voorbij, haar holle, lichtgevende ogen flakkerden mijn richting op, en ze verdween geruisloos in een gat onder het betonnen platform voor het portiek. Ergens sloeg een deur dicht, een ver, amper hoorbaar vliegtuig zette zijn onderbroken vlucht voort, beetje bij beetje hervatte de aarde haar draaiing rond haar as en haar ster – kortom, alles kwam op een of andere manier weer tot leven, en ik bleef maar in de struiken bij het raam staan, hopend dat het licht weer aan zou gaan en dat haar schaduw opnieuw op het half doorzichtige gordijn zou vallen, dat het lot me nog een onverdiend, maar welkom geschenk zou geven. Het licht ging aan, alleen waren de dikke overgordijnen nu helemaal dichtgeschoven, en die avond kreeg ik haar niet meer te zien.

Op een van die avonden, die voor mij gevuld waren met de weergaloze vreugde die gepaard gaat met het ontluiken van de eerste grote liefde, gebeurde er iets waarvan de verschrikking, ook al raakte ze me niet rechtstreeks, niet door de jaren werd gladgestreken. Achter de school, in de zogenaamde 'Forten', namelijk het onverlichte, 's nachts verlaten, armzalige schoolstadion, aan één kant ommuurd met een hoge aarden wal met rijen kapotte banken, en aan de andere kant, aan de naargeestige kant van onze wijk, omheind door een ijzeren hek, werd een zeventienjarig meisje vermoord dat in het portiek naast het mijne woonde en onlangs, deze zomer, was afgestudeerd aan onze school.

Mijn geheugen had haar naam of zelfs haar gelaatstrekken niet opgeslagen, het enige wat overbleef, was een gewaarwording van een onthutsende schoonheid.

Nog voor ik Katia had ontmoet, werden we naar de zoveelste clowneske schoolvergadering gestuurd (iets ter ere van de studenten die weldra zouden afstuderen, waaronder dus ook mijn buurmeisje), en ik herinner me hoe ze in haar felkleurige feestuniform twee rijen achter mij ging zitten, en hoe kwellend

graag ik naar haar wilde kijken en hoe moeilijk het was mezelf te dwingen om me niet, of liever, niet te vaak naar haar om te draaien: haar vriendinnetjes, en misschien zij zelf ook, waren al om me aan het lachen, maar haar schoonheid was zo groots en sterk, dat ik haar bijna fysiek kon voelen en ik gewoon niet de kracht had om mezelf te dwingen niet te kijken.

En zie, toen ik op een heldere septemberochtend naar school liep, hoorde ik dat er de voorbije nacht iemand in de Forten was vermoord. Het stadion was afgezet, niemand mocht erin, maar hoe strenger het verbod, hoe groter het verlangen om je er niet aan te houden. Op de wal stonden inderdaad politieagenten, aan de kant van de school liepen ze zelfs met herdershonden rond, maar via de struiken met hun goudkleurige bladeren kwamen we toch tot aan de plaats waar de wal tot tegen de grond omlaagging en er een omheining begon met een gat in het metaalgaas; langs dit gat kropen we naar het stadion, liepen we naar de rand van de dam, van waaruit de rijen banken zichtbaar werden. Bij een ervan stonden verschillende mensen, anderen liepen via de helling, over de baan langs het voetbalveld, over de wal: van dit alles zag ik bijna niets, de mensen waren onduidelijke schaduwen, de banken gingen op in het verdorde gras, en natuurlijk kon ik haar, liggend op een bank, ook niet zien. Ook al wist ik niet wie er was vermoord, ik voelde me mistroostig en slecht, en het was al helemaal schofterig dat we verstopt op een vijftigtal passen van de vermoorde persoon zaten te gluren.

De lessen wilden niet vlotten, de leerkrachten moesten om de haverklap naar de directeur, daarna kwam er iemand in alle klassen langs met een ontwijkende, nietsbetekenende uitleg, en kort daarop, tijdens de grote pauze, zei iedereen dat zij het was die vermoord was, dat ze was verkracht en dat haar hoofd was ingeslagen met een kei.

Op die leeftijd leeft er in een mens nog een onbewust, kinderlijk onwankelbaar geloof in gerechtigheid, in de mathemati-

sche onafwendbaarheid van vergelding, een eenvoudige, tot de ideale perfectie symmetrische constructie waarin elke misdaad, en dan zeker een van deze omvang, onvermijdelijk tot een straf leidt; mijn wereld was nog steeds volmaakt en symmetrisch en waarschijnlijk was het daarom zo moeilijk om me neer te leggen bij de moord, en daarna bij het feit dat de dagen voorbijgingen, dat de dagen weken werden, de weken overgingen in maanden, maar de moordenaar niet gevonden werd, er op een onbegrijpelijke manier geen vergelding kwam, er op die verschrikkelijke misdaad geen straf volgde die het onuitwisbare misschien niet kon uitwissen, maar dan toch op zijn minst de schrijnende onrechtvaardigheid teniet kon doen. In mijn persoonlijke geschiedenis vormden die dagen de tijd van een pijnlijk afscheid van deze existentiële geometrie en van de geleidelijke vernietiging van het kinderlijke onbewuste geloof in de symmetrie van de rechtvaardigheid.

Elke dag verwachtte ik dat de moordenaar zou worden gevat, maar dat gebeurde niet. In een aanval van extatische kinderlijke heldenmoed, het hartstochtelijke verlangen om een opofferingsgezinde heldendaad te stellen die me tot tranen toe onthutste, iets wat vreemd is om aan terug te denken en wat ik schoorvoetend toegeef, zwoer ik dat ik op zoek zou gaan naar de moordenaar. En zo liep ik 's nachts met mijn hond aan de korte leiband en met geopend zakmes in het donker door de Forten, verstopte ik me in de struiken, tuurde ik in het duister tot mijn ogen er pijn van deden en ik allerlei flitsen zag, kroop ik op de wal, hopen dat de moordenaar terug zou komen naar de plaats van de misdaad, wat blijkbaar eigen is aan elke moordenaar, en ik hem zou herkennen en vatten. Mijn hart bonkte, mijn mond was droog, de angst was bijna groter dan de hoop, en waar de anderen niet in slaagden, lukte ook mij niet: de Forten waren donker en verlaten, de man die plots de wal op kwam en me snel tegemoet liep, bleek niet de moordenaar te zijn, maar haar arme

vader, die in enkele weken tijd graatmager en oud was geworden en met dezelfde zinloze hoop naar deze plek werd gedreven. We begroetten elkaar en gingen weer uiteen ('ah, jij bent het...') zei hij stil en ontgoocheld), van opwindning had ik een knagende tandpijn en liepen er koude rillingen over mijn rug vanwege de extreme spanning vlak voor het afgesprongen gevecht met de moordenaar. Het symmetrische mechanisme was niet in werking getreden, de rechtvaardigheid had een misplaatst verstopspelletje op gang gebracht, en zelfs vandaag nog heb ik zoveel medelijden met dat lieve, broze meisje en voel ik bij de gedachte aan haar dood nog altijd evenveel pijn als toen.

De decoraties die dienstdeden als achtergrond van ons gezamenlijke leven, werden hoe langer hoe eentoniger: we ruilden de rusteloze plaatsen waar we werden gestoord door de aandacht van een te groot aantal mensen voor plaatsen waar we alleen konden zijn, al was het maar relatief: in de portieken van onze appartementsblokken, waar we urenlang bij een raam stonden tot haar terugkeer naar huis niet langer kon worden uitgesteld omdat er straf volgde als ze te laat kwam: de dag erna werd Katia dan gedwongen thuis te blijven en mocht ik niet naar haar toe. Ons geluk in het portiek was broos, hing af van het humeur van weinig minzame volwassenen die ons zonder veel omhaal op straat konden zetten; bij elke volwassene die op ons toe kwam, kromp ons hart ineen in afwachting van de zoveelste vernedering; soms hadden we geluk, soms ook niet.

En die avond stonden we ook weer in het portiek, en ze moest opnieuw vertrekken.

'Wacht nog even,' fluisterde ik, maar Katia gaf me een schokkerige zucht als antwoord. 'Ze zijn toch niet thuis.'

'Ze zullen mijn broer vragen wanneer ik ben thuisgekomen...'

Ze legde haar vinger tegen mijn lippen en luisterde aandachtig: een dom, buitensporig energiek jongetje sloop in het donker

van het portiek naar ons toe. Met grote sprongen over de treden vloog ik op hem af, bedreigde hem, probeerde hem te vermurwen met volkomen waanzinnige beloftes die onuitvoerbaar waren, zelfs als ik dat zou willen. Het jongetje stemde ermee in om nog een kwartier te wachten tot ze thuiskwam.

Ik keerde weer naar haar en nam haar vingers vast: hoewel mijn adem door de aanraking van haar hand alleen al stokte, hadden we deze fase vandaag al doorgemaakt, ze liet het toe, en ik waagde het erop.

‘Wanneer komen ze terug?’

Ze noemde het uur waar we nog een onuitputtelijke afgrond van seconden en minuten, fluisterend uitgesproken woorden, aanrakingen, het opwindende gevoel van haar nabijheid, van verwijderd waren.

‘Maar dan hebben we nog een zee van tijd! Ga niet weg,’ zei ik, hoewel ze ook zo wel nergens heen ging.

‘Ik moet. Je weet toch...’

Ja, ik wist dat haar ouders haar allerlei assepoesterachtige verplichtingen oplegden, die ze met assepoesterachtige gehoorzaamheid nakwam.

De stilte werd verscheurd door de bel van een wekker: het jongetje had hem op een kwartier ingesteld en liet zien dat de afgesproken tijd was afgelopen.

‘Ik vermoord hem,’ zei ik, maar Katia liep naar hem toe en haar overredingspogingen hadden ongeveer evenveel succes als de mijne een kwartier geleden.

Welke kleren droeg ze? Een jasje, een licht manteltje? Ik deed het knoop voor knoop open, van opwinding al niet meer in staat te praten; ze hield me niet tegen.

Haar arm, die bij de pols erg dun was en waar een rond, goedkoop horloge met zwarte haarfijne wijzertjes om zat, bracht ze tot vlak bij haar gezicht. Opnieuw een zucht. Ze noemde me bij mijn naam – zoals alleen zij dat deed.